

УДК 351.741:159

О. Г. БОЙКО

доцент

Київський національний торговельний економічний університет

В. Г. БАБЕНКО

кандидат педагогічних наук

Державний науково-дослідний інститут МВС України, м. Київ

ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ БЕЗПЕКИ ТА РИЗИКИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ФУТБОЛЬНИХ МАТЧІВ

У статті зазначено, що спортивно-масові й видовищні заходи в нашій країні є традиційною та найпопулярнішою формою організації й проведення масового дозвілля населення, одним із найбільш актуальних аспектів реалізації й забезпечення державної політики в галузі фізичної культури та спорту. Водночас було з'ясовано, що під час проведення спортивних змагань найвищого рівня основним видом прояву небезпек є постійні різнохарактерні загрози, які переважно мають стійкий антисоціальний характер.

Розглянуто окремі моменти загальної стратегії безпеки, визначено й проаналізовано ризики, що можуть виникати під час проведення футбольних матчів і турнірів різного гатунку, наведено поняття, види, способи та методи їх визначення. Наголошено, що належна організація, підготовка, забезпечення й безпечне проведення багатьох спортивних змагань стануть обов'язковими складовими на шляху нормалізації відносин у сфері загального державного управління, адаптацією численних міжнародних фізкультурно-спортивних та правових норм до внутрішнього законодавства України з урахуванням величезного позитивного досвіду, теорії, практики й тактики дій провідних зарубіжних країн.

Ключові слова: стратегія безпеки, ризик, футбол, надзвичайні події, спортивно-масові заходи.

Участь у відбіркових змаганнях найвищого гатунку, Олімпійських іграх, чемпіонатах Світу та Європи, постійне зростання рейтингів збірних команд, спортивних клубів та окремих спортсменів чітко демонструють нам вихід, міцне закріплення на абсолютно новому рівні й успішну реалізацію завдань, які постають перед нашою державою щодо інтеграції в європейську й світову спортивну спільноту як постійного та надійного рівноправного партнера.

Водночас, у світлі останніх подій та позитиву багатьох виконаних, доволі непростих і надзвичайно амбіційних завдань, що ставить перед собою наша країна, сьогодні надзвичайно гостро виявляється потреба усунення актуальних проблем щодо належного забезпечення публічної безпеки й порядку під час проведення масових спортивних заходів. Однією з основних причин їх виникнення є те, що майже весь регуляторно-управлінський комплекс існуючих і чинних нормативно-правових актів, який визначає правовідносини у сфері фізичної культури та спорту в Україні, є надзвичайно малодослідженим, недостатньо узгодженим на теоретичному, практичному й відомчому рівнях. Це постійно викликає певні негаразди,

суперечки й протиріччя при вирішенні організаційних, фінансових, правових, управлінських і багатьох інших проблемних питань галузі.

Мета статті – розробка нової, перегляд і вдосконалення існуючої фізкультурно-спортивної нормативно-правової бази та її концептуальної стратегії, централізоване й комплексне дослідження, узагальнення, систематизація з обов'язковою апробацією та подальшим узгодженням перед її тимчасовим чи довгостроковим упровадженням. Такі дії повинні активізувати й нормалізувати відносини об'єктів і суб'єктів діяльності, сприяти цільовій розробці й виникненню окремої самостійної галузі сукупності норм, спрямованих на регулювання певної сфери якісно однорідних суспільних відносин під назвою “фізкультурно-спортивне право” [6; 8; 14].

Загальновідомо, що кожен запланований спортивний захід завжди потребує уважного, дбайливого й професійного відношення до нього на всіх етапах його проведення незалежно від рівня підготовки всіх учасників. Важливість цих питань ніколи не залишалася без уваги. Так, загальним питанням державного управління та вдосконаленню діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ у сфері забезпечення публічної безпеки й порядку було присвячено доволі багато наукових праць. Серед них дослідження О. М. Бандурки, О. К. Безсмертного, В. Л. Грохольського, С. М. Гусарова, В. О. Заросила, В. К. Колпакова, В. П. Петкова та ін.; питання забезпечення конституційних гарантій, прав і свобод громадян знаходили своє відображення в працях В. Г. Андросюка, М. І. Ануфрієва, А. М. Колодія, Ю. А. Компанійця, В. В. Копейчикова ін.; проблемам забезпечення публічної безпеки й порядку під час проведення активних масових заходів було присвячено наукові розробки В. Т. Болотнікова, М. В. Возника, А. М. Кислого, М. В. Корнієнка, А. Ю. Мартишка, Т. О. Проценка та ін.; проблеми психологічної готовності до службової діяльності персоналу органів і підрозділів забезпечення правопорядку було висвітлено в працях В. І. Барка, Ф. К. Думка, Я. Ю. Кондратьєва, В. О. Криволапчука, Г. О. Юхновця, Г. Х. Яворської та ін.; особливості, завдання й специфіку організації фізкультурної та спортивно-масової роботи розкривали М. М. Бака, Н. А. Башавець, М. М. Булатова, Л. В. Волков, П. Б. Джуринський, О. Д. Дубогай, В. О. Запорожанов, О. В. Запорожанов, В. П. Корж, Г. А. Лісенчук, В. М. Платонов, В. І. Пліско, О. М. Худолій та ін.

Це надзвичайно ефективно вирішило низку проблем, але вперто нагадали про себе старі, виникли абсолютно нові, та з часом їх коло почало ставати ще більшим. Крім того, реорганізація українських правоохоронних відомств і введення нових міжнародних норм та стандартів призвели до виникнення неконтрольованих безладів, особливо під час проведення визначних футбольних матчів. Так, здійснивши аналіз українських, зарубіжних, ретроспективних і сучасних зведень і повідомлень у засобах масової інформації щодо масових спортивних заходів та матеріалів надзвичайних подій, які мали місце при їх проведенні, було чітко видно недосконалість і непрофесіоналізм процесу управління силами й засобами забезпечення,

відсутність своєчасної та досконалої їх організаційної, силової, інформаційної та іншої підтримки. Це дуже часто призводило до надзвичайно важких наслідків [2; 4; 8]: 1964 р., футбольний матч у Лімі (Перу), загинуло 320 чоловік і близько 1000 було травмовано; 1982 р., футбольний матч “Спартак” (Росія) – “Хаарлем” (Голландія), загинуло близько 70 чоловік; 1989 р., м. Шеффілд (Англія), футбольний матч “Ноттінгем Форест” – “Ліверпуль”, загинуло 94 людини, близько 200 травмовано; 2014 р., футбольний матч “Металіст” (м. Харків) – “Ворскла” (м. Полтава), масове побійще через провокуючі викрики окремих уболівальників; 2015 р., декілька тисяч уболівальників футбольного клубу “Динамо” (м. Київ) після закінчення гри вибігли на поле НСК “Олімпійський”, де зламали футбольні ворота й розірвали на шматки сітку воріт; 2016 р., Англія, футбольний матч “Тотенхем” – “Арсенал”, величезна масова бійка вболівальників; 2016 р., Боснія і Герцеговина, футбольний матч “Слобода” – “Сараєво”, масова бійка вболівальників; 2016 р., м. Львів, футбольний матч “Шахтар” (м. Донецьк) – “Динамо” (м. Київ), масова бійка футболістів...

А буває ще й таке: 1995 р., Донецьк, футбольний матч “Шахтар” і “Таврія”, у підтрибунному приміщенні спрацював вибуховий пристрій невідновленого зразка, 6 чоловік загинуло; 2015 р., Єгипет, футбольні вболівальники без білетів хотіли прорватися на стадіон, на якому в результаті газової атаки 22 людини загинуло; 2016 р., Бразилія, перестрілка між фанатами “Коринтіанса” и “Палмейраса”, є загиблі... [2; 8; 9].

Цей доволі стислий футбольний аналіз показує нам чималу історичну складову, широку географію подій, різносторонність правопорушень, а також те, що дуже важко усунути – факти виникнення спонтанної, раптової чи заздалегідь підготовленої агресії та проявів жорсткого насилля під час проведення змагань.

Загальновідомо, що під час цільової організації та проведення великих спортивно-масових заходів, при розробці стратегії забезпечення безпеки процес управління всіма компонентами формується ще на стадії початкового системного й подальшого стратегічного планування, де передбачуваний і непередбачуваний ризику є визначальними пунктами тактичного рівня в алгоритмі будь-якої системно-організаційної діяльності [5; 15; 16]. Однак, на жаль, сьогодні безпосередньо саме поняття ризику, на основі сучасної теорії та практики катастроф, багато дослідників трактують по-різному. Насамперед, це [1–3; 5; 8; 12]:

- 1) діяльність, пов’язана з реалізацією запланованого в умовах невідомості;
- 2) поєднання реальних можливостей виникнення та наслідків несприятливих подій;
- 3) кількісна оцінка небезпек, що визначається як частота однієї події за умов настання іншої;
- 4) теоретична й практична ймовірність можливої (небажаної) втрати чого-небудь при негативному збігу обставин;

5) активна поведінка суб'єкта, спрямована на протидію ймовірності, випадковості й небезпечності в екстремальній ситуації;

б) реальна характеристика ситуації, що має невизначеність результату за умов обов'язкової наявності несприятливих наслідків тощо.

Проаналізувавши “Регламенти Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Об'єднання професіональних футбольних клубів України «Прем'єр-ліга» сезонів 2015–2016, 2016–2017 та 2017–2018” й окремі “Стратегії забезпечення громадського порядку та громадської безпеки стадіону”, було з'ясовано, що під час проведення масових спортивних заходів основне навантаження щодо забезпечення публічної безпеки й порядку, здебільшого, лягає на плечі служби стюардів конкретного стадіону чи споруди; організаторів змагань; керівника, офіцера безпеки та служби безпеки стадіону, а вже далі – на керівництво й особовий склад територіальних органів, підрозділів Національної поліції України, представників інших правоохоронних служб, для яких ризик є постійним супутником службової діяльності [2; 3; 11–13]. Саме тому в їх практичній складовій існує ще одне поняття ризику: це відносна швидкість і частота реалізації чинників небезпечної ситуації за певний проміжок часу або свідомо діяльність спеціально вповноважених осіб, спрямована на досягнення певної мети за допомогою способів, що не гарантують безпечного для життя та здоров'я завершення запланованих дій. Умовно ризик поділяють на [2; 3; 8]:

– *виправданий*. Особа ризикує в конкретній ситуації, знаючи, що кінцевий результат її діяльності має перевершити ймовірний негативний результат;

– *невиправданий*. Особа все ж таки ризикує, знаючи наперед, що результат її діяльності не принесе абсолютно ніякої користі;

– *очікувано-ситуаційний*. Особа ризикує в якійсь конкретній ситуації, знаючи наперед про ймовірні її наслідки;

– *неочікувано-ситуаційний*. Особа зненацька опинилася в екстремальній ситуації, не знаючи про ймовірний результат її вирішення;

– *невиправдано-надситуаційний*. Особа ризикує без нагальної потреби, а просто заради самого ризику (бравада).

У подальшому, з метою упередження виникнення реальних загроз і зменшення їх впливу при плануванні, проектуванні, моделюванні й визначенні ступеня ризику в екстремальних ситуаціях, що можуть виникати під час проведення великих спортивно-масових заходів, доцільно використовувати такі способи та методи його визначення [1–3; 7; 10; 11; 16]:

– інформаційно-аналітичний (збір та аналіз інформації);

– статистичний (статистичні дані й чіткі математичні розрахунки);

– ситуаційно-змодельований (формується на основі штучного створення моделей стандартно-нестандартного впливу небезпек на вболівальників чи уповноважену особистість);

– експертний (базується на даних досвідчених фахівців-експертів у галузі дослідження й визначення ризиків);

– соціологічний (бесіди, анкетування, опитування та обмін передовим досвідом);

– психологічний (консультування, діагностика, тестування тощо).

Зазвичай кожен організатор масштабних спортивно-масових заходів при плануванні забезпечення безпеки та організації правопорядку повинен робити це з урахуванням комплексно визначеної оцінки всіх реальних можливостей виникнення надзвичайних ситуацій (ризиків) при вирішенні проблемних питань з обов'язковим урахуванням специфіки проведення й обслуговування цих змагань [5; 7; 10; 11; 16]. Проте “Регламентом інфраструктури стадіонів та заходів безпеки проведення змагань з футболу”, який був затверджений Президією Федерації футболу України в 2016 р., лише передбачено, що “оцінка ризиків повинна включати розгляд наступних факторів” [12, с. 40]:

- будь-яке реальне збільшення або зменшення ризиків;
- кількість глядачів;
- тривалість матчу та ступінь його рівня;
- зміни на спортивному майданчику, наприклад, ремонтні роботи, реконструкція;
- дані про можливі спалахи насильства;
- наявну інформацію про минулі матчі між цими командами, стосунки між глядачами;
- інформацію щодо можливих інцидентів до, під час та після футбольного матчу тощо.

Ми вважаємо, що цього замало, адже у служби безпеки стадіону, кожного правоохоронного відомства окремо є конкретні завдання чи задачі та “свої” методики визначення й оцінки ризиків. Варто зазначити, що загальна оцінка організаторами всіх можливостей повинна здійснюватися на підставі вимог чинного українського й міжнародного законодавства, співпраці й організації тісної взаємодії щодо забезпечення правоохоронної діяльності із застосуванням усіх здоров'язберігаючих технологій, компетенції, забезпеченості, підготовленості й готовності задіяного персоналу, резерву, а також вільної орієнтації всіх членів управлінської групи в стані оперативної обстановки на тлі добре організованої й налагодженої системи взаємодії з уболівальниками та успішних можливостей управління своїми підрозділами й приданими силами як на місцях проведення спортивних заходів, так і поза їх межами [2; 4–6; 8–14].

Аналізуючи ризики, його керівник і вся управлінська група, крім зазначеного вище, повинні обов'язково враховувати те, що будь-які загрози під час проведення масових спортивних заходів можуть також виникати у зв'язку з необхідністю спільного й чіткого управління, контролю та коригування дій як малих агресивно налаштованих груп, так і надзвичайно великих скупчень людей, що дуже часто можуть бути пов'язані з проявами [2; 8; 9–14; 16]:

- порушення публічної безпеки й порядку;
- багатьох видів правопорушень, що мають суто кримінальну спрямованість;

- різких загострень чи екстреної необхідності підтримання й захисту наявного фізичного здоров'я окремих осіб чи їх певної кількості;
- расизму, тероризму та екстремізму тощо;
- виникнення різних надзвичайних ситуацій і техногенних небезпек;
- необхідності суворого виконання стандартів відповідного рівня міжнародної безпеки;
- іншої антисоціальної поведінки тощо.

Огляд, визначення й підбір заходів безпеки, їх адекватний і точний аналіз повинні охоплювати всі можливі місця виникнення ризиків. Ці дії є основною складовою належної організації управління всією системою дотримання й підтримання публічної безпеки та порядку під час проведення спортивно-масових заходів. Своєчасний та постійний моніторинг подій, упередження виявлення загроз і сплесків різних інцидентів, відповідне реагування на них є тим довготривалим “моментом істини” досягнення успіху щодо забезпечення безпеки, а заздалегідь здійснений професійно підбраною управлінською групою попередній аналіз ризиків дає абсолютну можливість прогнозувати, де й коли може виникнути та чи інша небезпечна ситуація, як вона може впливати на хід змагань та як упередити її, розробивши спільний, поетапний план-комплекс дій.

Цей процес, насамперед, повинен обов'язково здійснюватися в тісній співпраці та за умов чітко налагодженої взаємодії всіх задіяних правоохоронних та інших відомств, служб охорони, безпеки, забезпечення, допомоги чи рятування, а професійний комплексно-компетентнісний підхід щодо вирішення тих чи інших завдань створює таку ситуацію управлінського характеру, коли спортивно-масовий захід повинен проходити за мінімально-максимального витоку дозволеної інформації, тільки під єдиним керівництвом та за єдиним загальним планом. Водночас при виникненні будь-якої ситуації з певним фактором ризику частина управлінських повноважень повинна бути невідкладно делегована для її вирішення єдиним керівником спортивного заходу одному з його заступників за основними напрямками відповідальності з числа суб'єктів забезпечення публічної безпеки й порядку, а не обмежуватися суто виконанням обов'язків “офіцера чи керівника служби безпеки стадіону”. Тобто, наприклад: пожежа – рятувальна служба; безлад уболівальників – служба стюардів, служба безпеки стадіону, територіальний підрозділ поліції (за зверненням) тощо.

Висновки. На підставі викладеного вище можна зробити висновки про те, що під час організації та проведення спортивно-масових заходів усіх рівнів найпріоритетнішим напрямом діяльності є не тільки цільовий розподіл “на матчі підвищеного та звичайного ступеня ризику” [12, с. 62–63], а й безумовне й суворе забезпечення публічного порядку та безпеки всіх учасників змагань: спортсменів та їх тренерів, суддів (арбітри, рефері тощо), представників і керівників команд, їх адміністраторів, медичного та обслуговуючого персоналу, гостей та уболівальників, представників правоохоронних органів, державних, недержавних і приватних охоронних структур, стюардів, служби безпеки й охорони стадіону, клубів чи команд, що забезпечують або здійснюють охорону VIP/VVIP та інших осіб тощо.

Крім того, оскільки категорія вболівальників має найбільше представництво серед усіх учасників змагань, то, зважаючи на неординарну поведінку окремих її представників, дуже часто виникає та швидко розповсюджується загроза виникнення реальних ризиків чи надзвичайних подій антисоціального характеру з усіма різними й можливими негативними її проявами.

Подальші наші дослідження будуть спрямовані на розробку, апробацію, вдосконалення й упровадження актуальних аспектів єдиної концепції забезпечення публічної безпеки й порядку під час організації та проведення спортивних змагань різного гатунку.

Список використаної літератури

1. Беззубов Д. О. Адміністративні засади класифікації загроз суспільній безпеці. *Наука і правоохорона*. 2015. № 1. С. 115–120.
2. Васільєв А. С., Бабенко В. Г., Будагьянц Г. М. Безпека персоналу ОВС під час службових заходів : навч.-метод. посіб. Київ, 2008. 84 с.
3. Коренева М. М. Ризик як елемент адміністративного примусу (юридичний аспект). *Наука і правоохорона*. 2015. № 1. С. 212–226.
4. Криволапчук В. О., Тодуров І. М., Бондарчук М. Т. Особиста безпека : навч. практич. посіб. Київ, 2006. 169 с.
5. Мартишко А. Ю. Адміністративно-правове забезпечення охорони громадського порядку ОВС під час проведення спортивних заходів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 248 с.
6. Моргунов О. А. Адміністративно-спортивне право як підгалузь адміністративного права України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2012. 207 с.
7. Організаційно-правові засади діяльності патрульної служби. Вітчизняний та міжнародний досвід : наук.-аналіт. огляд / ред. рада: Т. О. Проценко (голова) та ін. Київ, 2008. 112 с.
8. Остапович В. П., Бабенко В. Г. Управлінські аспекти при оцінці можливостей та аналіз ризиків під час проведення спортивних заходів. *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 121–127.
9. Охорона громадського порядку під час проведення футбольних матчів : навч.-практич. посіб. / ред. рада: В. В. Коваленко (голова) та ін. Київ, 2012. 360 с.
10. Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та громадської безпеки під час проведення футбольних матчів : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2012 р. № 341. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
11. Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1998 р. № 2025. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Регламент інфраструктури стадіонів та заходів безпеки проведення змагань з футболу : затверджено Президією Федерації футболу України, від 29.02.2016 р. № 4. URL: <http://www.ffu.org.ua>.
13. Регламенти Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Об'єднання професіональних футбольних клубів України "Прем'єр-ліга" сезонів 2015–2016, 2016–2017 та 2017–2018. URL: <http://www.ffu.org.ua>.
14. Ромашов Р. А., Пархоменко Н. М., Легуша С. М., Муртазаєва Г. Н. Теорія держави та права : навч. посіб. Київ, 2005. 131 с.
15. Сервачак О. В. Психологічне забезпечення масових спортивних заходів на великих стадіонах : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09. Харків, 2009. 248 с.
16. Черней В. В., Константинов С. Ф., Братель С. Г. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ : навч. посіб. Київ, 2014. 408 с.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2017.

Бойко А. Г., Бабенко В. Г. Основы стратегии безопасности и риски при проведении футбольных матчей

В статье указано, что спортивно-массовые и зрелищные мероприятия в нашей стране являются традиционной и популярной формой организации и проведения массового досуга населения, одним из самых актуальных аспектов реализации и обеспечения государственной политики в сфере физической культуры и спорта. В то же время было выяснено, что во время проведения спортивных соревнований самого высокого уровня основным видом проявления опасностей является постоянно возникающие разнохарактерные угрозы, которые, в основном, имеют устойчивый антисоциальный характер.

Рассмотрены отдельные моменты общей стратегии безопасности, определены и проанализированы риски, которые могут возникать во время проведения футбольных матчей и турниров различного достоинства, приведены понятия, виды, способы и методы их определения. Подчеркнуто, что надлежащая организация, подготовка, обеспечение и безопасное проведение многих спортивных соревнований станут обязательными составляющими на пути нормализации отношений в сфере общего государственного управления, адаптацией многочисленных международных физкультурно-спортивных и правовых норм внутреннего законодательства Украины с учетом огромного положительного опыта, теории, практики и тактики действий ведущих зарубежных стран.

Ключевые слова: стратегия безопасности, риск, футбол, чрезвычайные происшествия, спортивно-массовые мероприятия.

Boyko O., Babenko V. Basics of Security Strategy and Risks During Football Matches

Sports and entertainment events in our country are the traditional and most popular form of organizing and carrying out mass entertainment of the population, one of the most actual aspects of realization and maintenance of the state policy in the field of physical culture and sports. At the same time, it was found that during the conduct of sports competitions of the highest level, the main kind of manifestation of hazards is the constantly emerging diverse threats, which are mainly stable antisocial.

It is well known that every planned sport event always requires careful, careful and professional attitude at all stages of its conduct regardless of the level of training of all participants. First and foremost, this process must be carried out in close cooperation and under the conditions of well-coordinated interaction of all involved law enforcement and other departments, services of provision, assistance or rescue, and a complex and competent approach to the solution of these or other tasks creates such a situation of managerial nature, when a sporting and mass event should be held only under the sole guidance and under a single general plan.

At the same time, in the event of any situation with a certain risk factor, that part of the managerial authority must be immediately delegated to solve it by the sole head of a sports event, one of his deputies on the main lines of responsibility from among the actors of ensuring public safety and order, and not limited to strictly performing the duties of "officer and head of the stadium security service". That is, for example: fire – rescue service; Confusion of fans – steward service, stadium security service, police department.

The article deals with individual moments of the general strategy of security, identifies and analyzes the risks that may arise during football matches and tournaments of different kinds, the concepts, types, methods and methods of their determination are given. We believe that the proper organization, preparation, provision and safe conduct of many sports competitions will become obligatory components on the way of normalization of relations in the sphere of general government, adaptation of numerous international sports and legal norms to the internal legislation of Ukraine taking into account the huge positive experience, theory, practices and tactics of the actions of the leading foreign countries.

Key words: security strategy, risk, football, extraordinary events, sports and mass events.